

*Посудєвський І.В., курсант 311 групи
ННІ № 1 Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник: *Джужа О.М.,
головний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ЗАПОБІГАННЯ ВІКТИМОГЕННОСТІ СОЦІАЛЬНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ

У більшості кримінологічних досліджень зазначається, що соціальне неблагополуччя - одна з основних причин віктимізації особистості. Тому головним чинником віктимізації нижчих верств населення є характерна для них стійка тенденція до асоціальної поведінки, коли важко побачити різницю між злочинцем і потерпілим, якщо вони обидва з маргінального середовища, так як у них майже однакові особистісні деформації і стереотипи поведінки. Ці судження узгоджуються з даними Е. Л. Сидоренко, згідно яких серед представників нижчих соціальних страт, які відтворюють форми маргінальної субкультури, 80 % осіб стають жертвами злочинів, у вчиненні яких визначальну роль відіграє їх провокаційна поведінку [1, с. 65-66].

Бідність є однією з передумов десоціалізації особи, а отже, її віктимізації. Бідність розуміє і як певний рівень доходу, і як не тільки низькі грошові доходи, але і відсутність інших економічних ресурсів, і як неможливість підтримання нормальних стандартів способу життя. Розкриваючи ознаки бідності як одного з головних детермінантів віктимності, варто зазначити, що від матеріального становища громадян також безпосередньо залежать і їх можливості із захисту своєї особистої недоторканності (життя і здоров'я) і власності.

Антигромадський спосіб життя бідних верств населення нашої країни у свою чергу детермінований поширеністю таких негативних соціальних явищ, як пияцтво, наркоманія,

делінквентність, соціальний паразитизм, сексуальна і моральна розбещеність.

Дані кримінологічних досліджень свідчать про те, що близько 44 % жертв тяжких насильницьких злочинів перебували в стані сп'яніння, причому 2/3 таких потерпілих розпивали спиртні напої разом зі злочинцями, створюючи віктимогенну ситуацію [2, с. 34].

Таким чином, маргінальне середовище, в якому переважають бідність, пияцтво, конфлікти, сприяє виникненню таких віктимогенних ситуацій, коли потенційну жертву не можна заздалегідь відрізнити від потенційного злочинця і коли лише випадок вирішує, хто стане жертвою, а хто - злочинцем.

Серед основних віктимогенних детермінантів злочинності вітчизняні вчені особливо виділяють масову і здебільшого нелегальну міграцію. Тут слід зазначити, що процеси і проблеми масової міграції вимушених переселенців істотним чином детермінують криміналізацію та віктимізацію населення в країнах, куди вони прибувають. Особливої уваги заслуговує нелегальна міграція, яка підживлює маргінальну частину країни перебування мігрантів новими конфліктами і специфічною кримінальною субкультурою [3, с. 177-178.].

Потрапивши в іншу країну, нелегальні мігранти намагаються загубитися в етнічних діаспорах, намагаються облаштуватися і ховаються від влади.

Самі мігранти, що відносяться до соціальних груп з підвищеним ступенем віктимності, з самого початку виявляються в повній залежності від транснаціональної організованої злочинності.

Організовані злочинні групи, що займаються нелегальною міграцією, здійснюють перевезення мігрантів в умовах, небезпечних для життя і здоров'я.

Підвищена ступінь віктимності мігрантів також детермінована складнощами інтеграції в культурний простір країни перебування. Навіть сама по собі наявність на одній території представників різних національностей створює конфлікти культур, послаблює можливості соціального контролю над злочинністю. Вивчення питань віктимізації мігрантів та розробка шляхів їх девіктимізації створює один з актуальних напрямів розвитку особливої частини кримінологічної віктимології.

Здебільшого жертви-мігранти не визнавали наявності провокуючих дій у кримінальній ситуації, хоча стверджували (частина і необгрунтовано), що їх «інакшість» привертає до них увагу злочинця, робить їх більш уразливими. Стійким стереотипом свідомості мігрантів є той факт, що їх співвітчизники частіше стають жертвами злочинів, ніж самі вчиняють їх щодо корінного населення. І особливо це відносилось до насильницьких злочинів.

Усе це свідчить про переважно некритичне ставлення мігрантів до власної віктимної поведінки, а також про більш високу ймовірність віктимологічного рецидиву в їх середовищі. У підсумку більшість тимчасових переселенців, мігрантів-біженців спочатку є жертвами (або потенційними жертвами) злочинів у своєму регіоні, і прибули до нового місця проживання, будучи носіями віктимних властивостей.

Основними об'єктами міграції в Україні є великі міста, це насамперед - Київ, Харків, Львів. Цілі імміграції у великі міста, на нашу думку, мають віктимологічне значення і в самому загальному вигляді їх можна підрозділити на наступні види:

- соціально-нейтральні цілі (приїзд в місто на відпочинок, а також транзитне перебування);

- соціально-корисні цілі (приїзд у відрядження, на навчання);

- антигромадські цілі (з метою вчинення правопорушення або приховування злочину, вчиненого в іншому регіоні). Вплив міграції на віктимність (віктимізм) тісно пов'язаний з проблемами соціальної адаптації до міського середовища. Адаптація мігрантів у великих містах ускладнюється їх соціально-культурним рівнем, так як серед приїжджених переважають в основному соціальні групи з низьким рівнем освіти та споживчою орієнтацією.

Як уже зазначалося, найбільшим віктимізуючим потенціалом володіє нелегальна міграція, яка повинна розглядатися як одна з реальних загроз національній безпеці держави, і не тільки тому, що вона порушує традиційний демографічний баланс в країні, але і нейтралізує діяльність з управління міграційними потоками, в силу тісних зв'язків з організованою злочинністю.

Досвід країн Західної Європи в області державного регулювання масових міграційних потоків свідчать про

необхідність вдосконалення імміграційного законодавства, особливо у сфері трудової і економічної міграції. Слід вдосконаливати і українське законодавство, заохочуючи міграцію трудового населення, яке етнічно належить до корінних народів України і посилюючи заходи протидії на законодавчому рівні легальній та нелегальній міграції з низки країн.

Зарубіжний досвід цілеспрямованої роботи з девіктимізацією мігрантів (включаючи розповсюдження інформації віктимологічного характеру, психологічну допомогу, спеціалізовану роботу з групами населення, які регулярно контактують з мігрантами), є одним з ключових ланок більш активної діяльності з віктимологічного запобігання злочинам у країні. Вона сприяє девіктимізації етнічних та сексуальних меншин, зниження рівня агресивності в суспільстві і в кінцевому підсумку знижує загальний віктимізаційний фон в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко Э. Л. Отрицательное поведение потерпевшего и Уголовный закон: монография. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. - 310 с.

2. Аналітична довідка про стан і основні тенденції криміногенної та безпекової ситуації в Україні у 2017 році / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ: МВС України, 2018. - 55 с.

3. Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. - 416 с.

4. Sgarszi J., Mc Devitt J. Victimology: a study of victims and their roles. New Sersey, 2003. - P. 371-373.